

Önéletrajz

I. Adatok

Budapesten születtem 1942. szeptember 29-én. Középiskoláimat Budapesten a József Attila Gimnáziumban és az Apáczai Csere János Gimnáziumban végeztem. 1960-ban érettségiztem, ezt követően két évig díszletmunkás voltam Budapesten a Vígszínházban, majd az Irodalmi Színpadon.

Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán magyar-népművelés szakon szereztem diplomát 1967-ben, 1975-ben magyar irodalomtörténetből doktoráltam. 1966. és 1971. között a Magyar Színháztudományi Intézetben voltam olasz lektor és tudományos munkatárs, 1971-től négy éven át a Kritika című folyóirat főszerkesztő-helyetteseként elsősorban színházi kritikákat írtam. 1972-től 1993-ig magyar irodalomtörténetet és színháztörténetet tanítottam az ELTE Felvilágosodás és Reformkori Magyar Irodalomtörténeti Tanszékén. 1990-ben részt vettem a Veszprémi Egyetem Színháztudományi Tanszékének megalapításában, ahol dráma- és színháztörténetet, valamint színjátékelemzést, egyidejűleg az egyetem Informatikai Tanszékén humán informatikát tanítottam. 1992-től hat évadon keresztül mint rendező dolgoztam a Veszprémi Petőfi Színházban. 1999 és 2003

között a Duna Televízióban készítettem dokumentumfilmeket. 2000-től nyolc éven keresztül tanítottam a Színház- és Filmművészeti Egyetemen és meghívott előadókén a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen. 2009-től 2011-ig a Győri Nemzeti Színház rendezője és művészeti tanácsadója voltam.

1968 óta jelennek meg folyamatosan tanulmányaim, cikkeim, írásaim különböző folyóiratokban. 1972-től kisebb-nagyobb megszakításokkal írtam, szerkesztettem, rendeztem műsorokat a Magyar Rádióban. 1981 és 1989 között írtam és szerkesztettem a Gondolkodó magyarok művelődéstörténeti sorozat 56 kötetét. Kiadtam Ruttkai Éva, Latinovits Zoltán, Mezei Mária írásait, feleségemmel, Ruttkai Éva lányával 1989-ben létrehoztam a Ruttkai Éva emlékszoba színháztörténeti gyűjteményt, mely 2004-ig működött. Könyvet írtam többek között jeles színészekről (Dajka Margit, Szendrő József, Kállai Ferenc, Bessenyei Ferenc, Latinovits Zoltán, Ruttkai Éva, Mezei Mária), tanulmány- és esszéköteteim jelentek meg a reformkori és a 20. századi irodalomról, színházról, történelemről (*Shakespeare-t olvasó Petőfi*, 1979; *Ezeréves utazásom*, 1991; *Csongor álma*, 2001; *Múltkóstoló*, 2006; *Évezredtöredék*, 2010; *Dallamok szavakra, színészre és politikára*, 2003; *Egy díszletmunkás emlékiratai*, 2002; *Álomszínészpár*, 2010; *Mezei Márai Szerelem*, 2011), az olasz kultúra történetéről (*Machiavellizmus*, 1977; *Utazás Velencében*, 1993, 2013), az 1956-os forradalomról (*1956 árnyéka*, 2005; *Látlelet 1956-2006*, 2007). Két esszékötetem jelent meg az elmúlt két évben: *Főhajtás* (2012), *Aromalabirintus* (2013).

Az elmúlt két évtizedben saját színháztörténeti, kézirat- és 1956-os újsággyűjteményemből számtalan kiállítást rendeztem országszerte. Neves előadók közreműködésével hanglemezeket, hangos könyveket szerkesztettem, rendeztem (Krúdy, Babits, Elveszett harangszó: 1956, Bencés humor: a Pannonhalmi Főapátság kéziratok kincsei).

2006 januárjában kulturális szalont indítottam a Budai Várban; a havonta egy alkalommal megrendezett Márai Szalon keretében a közélet, művészet és egyes szakmák kiemelkedő képviselői vallanak életükről, munkájukról, gondolataikról, álmaikról. Hasonló jelleggel működik 2009 óta a Győri Polgári Szalon, melynek szintén ötletgazdája, szerkesztője és műsorvezetője vagyok.

2012-2013-ban a szerkesztőbizottság tagjaként részt vettem a Nemzeti Könyvtár első 24 kötetének előkészítésében, szerkesztésében, s valamennyi kötethez előszót írtam.

Második éve tanítok a Pesti Magyar Színházban az Akadémián dráma- és színháztörténetet és színészmesterséget.

II. Névjegy

Gyerekkoromban mindig zavarba jöttem, ha okos felnőttek arról faggattak: mi leszek, ha nagy leszek.

Úgy emlékszem, gyerekkoromban felnőtt szerettem volna lenni.

Ma akkor jövök zavarba, ha hivatalos helyen azt kérdezik: mi vagyok, azaz nevem előtt és után milyen címet, rangot, foglalkozást tüntessenek föl.

Nálunk illik *valaminek* lenni.

Magyar értelmiségi vagyok: ez a címem, rangom, kitüntetésem.

Volt néhány munkahelyem: Vígszínház, Irodalmi Színpad, Nemzeti Színház, Magyar Rádió, Magyar Színházi Intézet, Hírlapkiadó Vállalat, Magyar Televízió, Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Veszprémi Petőfi Színház, Veszprémi Egyetem, Duna Televízió, Győri Nemzeti Színház...

Volt néhány állásom, munkám, foglalkozásom; voltam cséplési ellenőr, lóápoló, kertész, tejkihordó, zongoraszállító, asztalos, pincér, színpadi díszítő, kellékes, bútoros, színpadmester, ügyelő, segédszínész, dramaturg, közben egyetemista, aztán olasz lektor, tudományos munkatárs, színikritikus, 1972-ben tévedésből főszerkesztő-helyettes, 20 évig egyetemi adjunktus, 1989-ben egy pillanatra politikus, aztán színházi rendező, televíziós szerkesztő...

Hivatásom az írás, a színház, a tanítás.

Szerkesztettem a *Gondolkodó magyarok* sorozat ötvenhat kötetét. Kiadtam Latinovits Zoltán, Mezei Mária, Ruttkai Éva írásait, írtam három tucat könyvet, sok tucat cikket, tanulmányt, esszét. Rendeztem színházi előadásokat, készítettem rádióműsorokat, szerkesztettem és rendeztem televíziós adásokat, rendeztem lírai dokumentumfilmeket.

1942-ben születtem, két lányom, két unokám van.

Kutatok, gyűjtök, szerkesztek, rendezek, tanítok, írok.

Egyetlen káros szenvedélyem a munka.

Ebbe szeretnék belehalni.

III. Credo

Karácsony este felszökik a lázam, anyám aggódik, félt a nyirkos pincében, és a porolódvarra nyíló konyhában vackol le velem éjszakára. Hajnalban bombazápor hull Budára, a légnyomás betöri az ablakokat, pokróc alatt kuporgunk az üvegszilánk esőben.

Életem első emléke: látom anyám mozdulatát, ahogy hirtelen rám borítja a takarót.

1947 augusztusában öngyilkos lesz apám.

1947 augusztusában meggyilkolják apámat.

Egyenruhások dúlják fel a lakást, elvisznek mindent; apám zsebórája a földre hull, véletlenül rálépnek, otthagyják.

Nem lehetek úttörő: szégyentáblán ragyog a nevem.

Keresztanyámmal állunk az utcán egy nyitott ablak előtt, a rádióban tompa férfihang beszél; keresztanyám szeme csillog: csomagolhatnak a gazemberek! Nyár van.

Beteg anyámat többször felkeresi egy fakó hajú civil, és arra nógatja: kérje apám rehabilitálását. Nyomorgunk. Anyám simogatja a fejemet: ezektől nekem nem kell semmi – dűnnyögi szomorúan magának, nekem.

Egy teherautó alatt reszketek, a szemközti ház ablakaiban torkolattüzek villannak; félünk, mosolygunk.

Orosz páncélosok dübörögnek a házunk előtt. Ülünk a pincében. Volt már ilyen – mondja rosszkedvűen 19. században született nagyanyám.

Másnap reggel kimerészkedem a Bartók Béla útra, óvatosan kerülgetem a kövezeten a leszakadt épületeket bámulom, csámborgok a Bocskai úton, barátomat keresem: halott.

Tankok álldogálnak az utcasarkokon. Csend van, szürke por leng a város fölött. Kamaszodom.

Álldogálnak a páncélosok az utcasarkokon. Némák. Mozdulatlanok. Láthatatlanok.

Augusztus, 1968. A nyitott ablakban állok, hallgatom a csendet, a túlparton bágyadtan vörös csillag világít az országház csúcsán, bakterlámpa a magasban; a Mártírok útján, a Margit körúton tompán dübörögve hömpölyögnek a tankok. Jönnek? Mennek?

Éjszaka.

Apám törött zsebórája alszik az íróasztalomon.

Amíg megvirrad, olvasgatok.

Szigethy Gábor

Bibliográfia

Könyvek

- Machiavellizmus** (Bp. Magvető Kiadó, 1977.)
- Shakespeare-t olvasó Petőfi** (Bp. Magvető Kiadó, 1979.)
- Ruttkai** (Bp. Terra-Kossuth Nyomda, 1987.)
- Latinovits** (Bp. Officina Nova, 1988.)
- Ezeréves utazásom** (Bp. Talizmán, 1991.)
- Utazás Velencében** (Bp. Cserépfalvi, 1993.)
- Madách Imre: Az ember tragédiája** (Bp. Akkord Kiadó, 1997.)
- ...ezernyolcszáznegyvennyolc...** (Bp. Seneca Kiadó, 1997.)
- Tündérkirálynő** (Töredékek Ruttkai Éváról; Bp. Helikon Kiadó, 1997.)
- Margitka** (Töredékek Dajka Margitról; Bp. Helikon Kiadó, 1998.)
- Latinovits** (Jelenetek egy színész életéből; Bp. Gabo Kiadó, 1999.)
- Csongor álma** (Szombathely, Savaria University Press, 2001.)
- Semmiből minden** (in: Bóta Gábor-Földes Anna-Gervai András-Szigethy Gábor: Bessenyei; Bp. Budapest Print, 2001.)
- Egy díszletmunkás emlékiratai** (Bp. Holnap Kiadó, 2002.)
- A kövér Szendrő** (Bp. Nyitott Könyv, 2002.)
- Dallamok szavakra, színészre és politikára** (Bp. Tündérrózsa Kiadó, 2003.)
- Reformkortársaink** (Szombathely, Savaria University Press, 2004.)
- Ember a színpadon** (in: Bóta Gábor – Gervai András – Szigethy Gábor: Kállai. Bp. Budapest Print, 2005.)
- 1956 árnyéka** (Bp. Emlékszoba Bt., 2006.)
- Múltkóstoló** (Szombathely, Savaria University Press, 2006.)
- Látlelet 1956-2006.** (Bp., Emlékszoba Bt., 2007.)
- Évezredtöredék** (Bp. Helikon Kiadó, 2010.)
- Álomszínészpár** (Gábor Júliával; Bp. Helikon Kiadó, 2010.)
- Kereszt-metszet** (Szent György könyvek, Balaton Akadémia Kiadó, Keszthely, 2011.)
- Győzelem, diadal nélkül** (Balaton Akadémia Könyvek, Keszthely, 2011.)
- Mezei, Márai, Szerelem** (Bp. Helikon Kiadó, 2011.)

Főhajtás (Bp. Kortárs Kiadó, 2012.)

A legnagyobb magyar – arcképvázlatok Széchenyi Istvánról (Balaton Akadémia Könyvek, Keszthely, 2012.)

Aromalabirintus (Bp. Kortárs Kiadó, 2013.)

Utazás Velencében (2. kiadás; Bp. Litea Könyvszalon, 2013.)

Szövegkiadás, szerkesztés

Nagy Ignác: Uracsok, arszlánnők (Vál., szerk., utószó; Bp. Magvető Könyvkiadó, 1980.)

Vahot Imre válogatott színházi írásai (Vál., utószó, jegyzetek; Bp. Magyar Színházi Intézet, 1981.)

Gondolkodó magyarok sorozat (Szerk., előszó, jegyzetek; 56 kötet, Bp. Magvető Könyvkiadó, 1981-1989.)

Latinovits Zoltán: Emlékszem a röplés boldogságára (Szerk., előszó, jegyzetek; Bp., Magvető, 1985.)

Ruttkai Éva: Parancsolj, tündérkirálynőm (Összeállította, szerk., utószó; Bp. Zeneműkiadó, 1989.)

Németh László - Latinovits Zoltán: Győzelem (Szerk., kísérőtanulmány, jegyz.; Bp., Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, 1991.)

Weöres Sándor titkai (Kéziratkiadás; szerk., előszó, jegyzetek; Bp., Cserépfalvi, 1993.)

Mezei Mária: Levelek apámnak 1931-1938 (Kéziratkiadás; szerk., előszó, jegyzetek; Bp. Helikon Kiadó, 1998.)

Karthauzi Névtelen: Dicsőséges Szent Erzsébet asszonnak innepéről (Előszó, jegyzetek, szerk.; Bp. Holnap Könyvkiadó, 2000.)

Lajtos Árpád: Birodalmak árnyékában (Kéziratkiadás; előszó, jegyzetek, szerk.; Bp. Holnap Könyvkiadó, 2000.)

Nagy Imre: Kormányprogram (Előszó, jegyzetek, szerk.; Bp. Holnap Könyvkiadó, 2001.)

Mezei Mária: Kedves hatalom! (Kéziratkiadás; előszó, jegyzetek, szerk.; Bp. Holnap Könyvkiadó, 2001.)

Bibó István: 1956 (Előszó, jegyzetek, szerk.; Bp. Holnap Könyvkiadó, 2003.)

Politika: a feltámadás reménye; Mindennapok: a feltámadás hite; Írók: a feltámadás álma (Újságcikkek 1956. október 23. – november 4. I-III.; Előszó, jegyzetek, szerk.; Bp. Holnap Könyvkiadó, 2006.)

Megkopott harangszó (Hangoskönyv: szerk., író; Bp. Mikes Kiadó, 2006.)
 Október 23. (Nemzeti Könyvtár 7. Szövegválogatás, szerk., előszó, jegyzetek; Bp. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2012.)
 Reformkori útirajzok (Nemzeti Könyvtár 10. Szövegválogatás, szerk., előszó, jegyzetek; Bp. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2013.)
 Magyar Húsvét (Nemzeti Könyvtár 14. Szövegválogatás, szerk., előszó, jegyzetek; Bp. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2013.)
 Magyar karácsony (Nemzeti Könyvtár 20. Szövegválogatás, szerk., előszó, jegyzetek; Bp. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2013.)

CD

Kaland a régi királlyal. Hangképeskönyv Krúdy Gyula novelláiból 1-2. (Rendező; Bp. FalconMedia, 2008.)
 A sziget nem elég magas. Babits Mihály versei (Szerkesztő, rendező; Bp. Márai Sándor Kulturális Közalapítvány, 2008.)
 Áldás, áldomás. Bencés Humor 1. (Előhang, szerkesztő, rendező; Pannonhalma, Bencés Kiadó, 2010.)

Dokumentumfilm

Fót: a múlt feltámadása (Szerkesztő, műsorvezető; Duna Televízió, 1999.)
 Halott vár: a Monostori erőd (Szerkesztő, műsorvezető; Duna Televízió, 1999.)
 Pannonhalma szelleme (Szerkesztő, műsorvezető; Duna Televízió, 1999.)
 Magyar Salzburg (Szerkesztő, műsorvezető; Duna Televízió, 1999.)
 Balassagyarmat: a megyeháza lépcsői (Szerkesztő, műsorvezető; Duna Televízió, 2000.)
 Sárosfürdőtől a Gellértfürdőig (Szerkesztő, műsorvezető; Duna Televízió, 2000.)
 Hazatérés (Szerkesztő, műsorvezető; Duna Televízió, 2000.)
 Egy kastély anatómiája (Szerkesztő, műsorvezető; Duna Televízió, 2000.)
 Szilveszteréj Kiskörösön (Szerkesztő, műsorvezető; Duna Televízió, 2000.)
 Nemes bor, nemes ember (Szerkesztő, műsorvezető; Duna Televízió, 2000.)
 Vajszló: egy falu álma (Szerkesztő, műsorvezető; Duna Televízió, 2000.)

Ablakok Veszprémben (Szerkesztő, műsorvezető; Duna Televízió, 2000.)
Sírás után: Latinovits (Szerkesztő, rendező; Duna Televízió, 2001.)
Könny és mosoly: Ruttkai (Szerkesztő, rendező; Duna Televízió, 2002.)
Városkapu (Szerkesztő, rendező; Emlékszoba Bt., 2002.)
Sziget a homoktengerben (Szerkesztő, rendező; Duna Televízió, 2002.)
Madár-legenda. Mezei Mária tükörképei (Rendező; Duna Televízió, 2003.)
Mátyás király a Budai Várban (Szerkesztő, rendező; Emlékszoba Bt., 2008.)
A kereszt keresztútja (Rendező; Emlékszoba Bt., 2011.)

Színház

Latinovits (Szerkesztő, rendező; Veszprémi Petőfi Színház, 1991.)
Petőfi Sándor: Tigris és hiéna (Rendező; Veszprémi Petőfi Színház, 1992.)
Molnár Ferenc: Üvegcipő (Rendező; Veszprémi Petőfi Színház, 1993.)
Eugene O'Neill: Utazás az éjszakába (Rendező, Veszprémi Petőfi Színház, 1993.)
Friedrich Schiller: Ármány és szerelem (Rendező; Veszprémi Petőfi Színház, 1994.)
Edward Albee: Nem félünk a farkastól (Rendező; Veszprémi Petőfi Színház, 1996.)
Szigethy Gábor: Bohócparádé (Rendező; Veszprémi Petőfi Színház, 1996.)
Szigethy Gábor: Pikáns zsoltár. Mezei Mária válogatott válaszai (Szereplő, rendező; Bp. Komédium, 1999.)
Sírás után: Latinovits. Szigethy Gábor szó-kép-zene-film-színháza (Szereplő, rendező; Veszprémi Petőfi Színház, 2002.)
Vörösmarty Mihály: Csongor és Tünde (Győri Nemzeti Színház, 2010.)

Kiállítás

Mezei Mária emlékkiállítás (Veszprémi Petőfi Színház, 1992.)
Rátonyi Róbert emlékkiállítás (Veszprémi Petőfi Színház, 1993.)
Egy nap Ruttkai Évával és Latinovits Zoltánnal (Fészek Művészklub, 1996.)
Arcok, álarcok. Emlékezés Mezei Máriára (Bp. Komédium Színház, 1999.)
Latinovits kiállítás (Veszprémi Petőfi Színház, 2000.)

Színésznősorok. Mezei Mária, Dajka Margit, Ruttkai Éva (Balassagyarmati Városi Könyvtár, 2000.)

Lucifer rajzai. Gábor Miklós rajzai (Balassagyarmati Városi Könyvtár, 2001.)

A ház. Ruttkai Éva és Latinovits Zoltán emlékkiállítás Keleti Éva fotóiból (Vígsház, 2001.)

Hamlet rajzol. Gábor Miklós akvarelljei és grafikái (Kiskőrös, Petőfi Múzeum, 2003.)

Kézirattitkok (Petőfi Múzeum, Kiskőrös, 2002.)

A franciás és zsoltáros Mezei. Mezei Mária fotókiállítás (Sárospatak, Rákóczi Múzeum, 2003.)

Lucifer rajzai. Gábor Miklós rajzai (Zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház, 2003.)

Izgága Jézusok. Mezei Mária sárospataki emlékei (Sárospatak, Református templom, 2003.)

Hamlet rajzol. Gábor Miklós grafikái (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 2003.)

1956 újságok és fotók tükrében (Sárospatak, Református templom, 2004.)

Molnár Ferenc kiállítás (Bp. Magyar Írószövetség Székháza, 2004.)

„Hoztam valamit a hegyekből”. Mezei Mária emlékkiállítás (Kecskemét, Katona József Emlékház, 2005.)

1956: a feltámadás álma (Bp. Várnegyed Galéria, 2006.)

Mindennapi élet és forradalom 1848-ban (Sárospatak, Református templom, 2006.)

Emlékszem a röplés boldogságára. Ismert és ismeretlen képek, kéziratok, hangfelvételek, dokumentumok Latinovits Zoltán hagyatékából (Bp. Budai Klub Galéria, 2008.)

Gyászunk a Színészkirályért. Latinovits emlékkiállítás (Bp. Várnegyed Galéria, 2009.)

Tündérkirálynő és Színészkirály. Ruttkai Éva és Latinovits Zoltán (Herendi Porcelán Manufaktúra, 2010.)

Álomszínészpár. Ruttkai Éva és Latinovits Zoltán (Kiskőrös, Petőfi Múzeum, 2011.)

Álomszínészpár. Ruttkai Éva és Latinovits Zoltán (Cegléd, Kossuth Művelődési Központ és Könyvtár, 2011.)

Húsvét. Kiállítás Kárpáti Tamás festőművész képeiből (Győr, Prohászka Ottokár Gimnázium, 2013.)

És megszólal a harang

Elsős elemista kisdíák voltam 1948-ban. Édesanyámmal ballagtunk hazafelé az iskolából a ködbe burkolt budai Fadrusz utcában, amikor megkondult a Szent Imre templom öreg harangja. Dél volt.

Győzött a forradalom, talpra magyar... – lelkesedtem. Az iskolában hallhattam valamit 1848-ról, centenáriumról, százéves évfordulóról, és úgy gondoltam: Petőfit, Kossuthot, Vasvárit, a győzteseket köszönti a diadalmas harangszó. Édesanyám megpróbált rendet teremteni a fejemben: 1948-ban tanultam meg, hogy délben azért zúgnak a harangok, mert ötszáz éve Hunyadi János Nándorfehérvárnál legyőzte az Európára zúduló török armádiát. A győzelem emlékét idézik minden délben a megkonduló harangok.

1956-ban voltam elsős gimnazista. *Becsengettek* – mondtuk minden tanóra kezdetén. De az ötödik órára délben, a Szent Imre templom árnyékában, az akkor József Attiláról elnevezett Szent Imre Gimnáziumban nem becsengettek. Mi úgy mondtuk: *beharangoztak*.

1957. február 4-én, a forradalom és szabadságharc eltiprására, Magyarország gyarmati sorshoz taszítására emlékezve és emlékeztetve úgy gondoltuk, fekete karszalaggal megyünk iskolába. Kamaszok voltunk, hittünk a feltámadásban. Nagyanyámat megkértem, varrjon vagy tíz fekete karszalagot, jusson mindenkinek, a vétlenül vagy szándékosan feledékenyeknek is.

Bölcs és tanítványait féltő-óvó, áldott emlékű osztályfőnöknőm reggel házunk kapujában várt, kezét a vállamra tette, és – könny csillogott a szemében – annyit mondott: *kisfiam, ne csináljátok!*

Nem csináltuk. Életben maradtunk.

De néhány osztálytársammal megbeszéltük, hogy az ötödik óra kezdetekor, amikor belép a tanár az osztályterembe, együtt, egyszerre felkiáltunk: *beharangoztak!*

Néhány év múlva asztalt körbelyongó konyakosüvegek társaságában próbáltuk felidézni: mi történt 1957. február 4-én déli tizenkét órakor a József Attila gimnázium I. c. osztályában.

Volt, aki úgy emlékezett, néhányan bátortalanul eldűnnyögtük: *beharangoztak.*

Volt, aki úgy emlékezett: nem történt semmi, bejött a Kornidész (később szép pártkarriert befutott, akkor sérülése miatt sántikáló, kommunista történelemtanárunk), és elkezdődött az óra.

Volt, aki úgy emlékezett, az egész osztály harsogta: *beharangoztak!*

Néhányan úgy emlékeztünk: 1957. február 4-én délben nem szólalt meg a harang. Hallgattak a harangok, a városban néma csend volt. Nem ünnepelte harangzúgás a nándorfehérvári diadalt – némán gyászoltuk a letiport, vérbe fojtott forradalmat és szabadságharcot.

1456-ban győztünk. 1956-ban legyőztek.

Amikor délben megkondul a harang, tudom: fél évezrede Hunyadi János diadalt aratott, Nándorfehérvárnál legyőzte a hazánkra, Európára támadó török sereget.

Fél évszázada nem tudom elfelejteni azt a pillanatot, amikor 1957. február 4-én délben némák maradtak a harangok.

Vagy csak én éreztem akkor úgy: nincs feltámadás, a harangok örökre elnémultak?

Szalad az idő. Ötszázötven éve minden délben szerteáradó harangszó emlékeztet mindenkit a nándorfehérvári diadalra.

1957. február 4-én elhallgatott bennem a déli harangszó.

És vártam, évtizedekig vártam a pillanatot, amikor újra megkondul lelkemben a harang...

Et resurrexit tertia die.

Szig¹₂

Ádventi töredék

Évtizede minden ádventben, az utolsó vasárnapot megelőző napokban megnézzük feleségemmel Zefirelli filmjének – *A názáreti Jézus* – első részét.

Egy korty forró tea. És újra látom a nagyhangú, szúrós tekintetű, mérges halász, Simon Péter megvillanó szemét. Nem fogott semmit, üres a hajófenék, és testvére, András valami prófétáról prédikál neki. Nincs hal, nincs élet, ez a mindennapi gond, elege van az üres beszédű, délibáb-jövőről fecsegő prófétákból. Dohogva csapkodja rozoga bárkája kopott oldalát, de később azért csak odasettenkedik esküdt ellensége, a vámszedő Máté házához, ahol az elcsendesült társaságnak Jézus mond halk szavú példabeszédet. És Simon Péter szeme lassan megtelik könnyel, valamit megért, vagy inkább megérez Jézus szavaiból. Hozzálép, a szemébe néz: *Uram, én csak egy egyszerű halász vagyok...*

És visszaküldi bárkáját Kapernaumba, alázatos szívvel követi Jézust.

Teáscsészém oldalán halkan megkoccan az ezüstkanál. Távoli harangkondulás.

Fél évszázada olvastam először: Goethe éggel-földdel perlekedő hőse, a tudós Faust doktor Húsvét vasárnap Lukács evangéliumát fordítja. Küszködik, újra és újra elakad az első sornál:

Kezdetben volt az Ige.

Érzi, a szó – *Ige* – anyanyelvén nem adja vissza a bibliai szöveg eredeti, teljes jelentését. Új változat:

Kezdetben volt az Értelem.

E fordítás ellen épp értelme berzenkedik: nem mindenható az emberi – s az isteni! – ész! Legyen így:

Kezdetben volt az Erő.

Írás közben megáll kezében a toll: gondoktól gyötört, megváltásra váró világunkban a pusztá erő semmit nem old meg. És ujjong, amikor úgy érzi, megtalálta a pontos, mindent kifejező szót:

Kezdetben volt a Tett.

Órákra pillantok, kihűlt a tea. Karosszékekkel szemben a falon, a paraszt barokk pohárszék fölött a falon Kárpáti Tamás festménye. Feleséggemmel dédelgetett álmunk volt, s két évtizednyi halogatás, készülődés után határoztuk el, hogy felkeressük a festőt, és képet vásárolunk. Telefon, időpont egyeztetés, műterem látogatás. A festő szótlanul rakosgatja az állványra a festményeket. Gyorsan döntök, választok, de hallgatok. Feleségem megfontoltan újra és újra végignézi a *kínálatot*, végül kiválasztja azt a képet, amelyet én már egy órával korábban a szívembe zártam. Boldogok vagyunk. Negyven év van a hátunk mögött.

– A címe? – kérdezem a festőművészt.

– *Szelíd sebek* – a halk válasz.

– *Angyali üdvözlét* – állítom én.

– *Őrző angyal* – fogja meg a kezem feleségem.

Megálltam 2013. december 9-én délben a budai Szent Gellért téren. A fehérbarátok sziklatemplomának oromzatán, a fehér kőkereszt fölött a Hármashatárhegytől a Duna túlsó partjáig mindent átkaroló hatalmas ívben szivárvány fénylett az égen. Adventi csoda: szivárvány decemberben.

Karosszékemben üldögélek. Alkonyodik.

Ötven éve: 1965 szeptemberében ösztöndíjas, világra csodálkozó diákként bolyongtam Velence templomaiban, sikátoraiban, múzeumaiban. Minden reggel az első látogató voltam a Correr Múzeumban. Minden reggel hosszú percek (félórát) töltöttem el Cosmè Tura *Pietà* című képe előtt. Mária ölében a halott Krisztus. Csontsovány, meggyötört, szenvedő test. Jézus mintha lebegne édesanyja ölében... És Mária – elbűvölő, gyönyörű, fiatal ferrarai szépség, minden porcikájában kifinomult nemesasszony – *földi anya*: az üdvözültek boldog áhítatával mosolyog.

Tudja: fia megváltotta.

Tudja?

Besötétedett. Az utolsó korty tea. Csillagfényes, decemberi éjszaka van. A hideg betlehemi istállóban – kétezer éve és ma este – az ökör és a szamár a jászol mellett egykedvűen száraz szalmát rágcsál. Kicsi gyerek alszik csendesen a jászolban.

Mintha nem fáznánk, mióta itt van...

Szigethy Gábor

1526. AUGUSZTUS 29.

Szigethy Gábor előszava

Embertenger hömpölygött a Morava völgyében észak felé: 1526. április 23-án hatalmas seregével megindult Magyarország ellen II. Szulejmán török szultán.

Négy hónappal később, 1526. augusztus 29-én, Keresztelő Szent János fejevételének napján délután a mohácsi síkon másfél órányi hősi küzdelemben elvérzik Magyarország. A király halott, halottak az országnagyok, lekaszabolt vitézek holttestemeinek ezrei borítják a vértől lucskos csatateret. Tomori Pál levágott fejét lándzsavégre tűzi a török, s győzelemittasan körbehordozza táborában. Szulejmán néhány napig várakozik, majd elindul Budára. Útjában az ország: fölégeti.

Ki lovon, ki gyalog, a magyarok az éjszaka leple alatt menekülnek. Ismeretlen kezek a Csele patak mocsarából kiemelik a király holttestét, és elföldelik; a hevenyészett sírhant körül főembereinek hullái rohadnak.

Az égen köröznék a keselyűk. Budán csomagolnak.

Brodarics István kancellár, szerémi püspök megtörten, gyalog Buda felé vonszolja magát. S amíg falutól faluig lopódzva, bújva a szerteportyázó akindzsik előtt Budára tart, gondolatban lázas kérdéseket fogalmaz: mi történt Lajos királlyal, hányan maradtak életben, hányan pusztultak el,

merre indult a török, Szapolyai érintetlen serege hol áll, mit csinál? Talán indulattal, talán keserűen vádolja mindazokat, akik nem hallgattak rá, akik nem rá hallgattak augusztus elején Tolnán, amikor kétségbeesve magyarázta: nyílt ütközetben a törökkel szemben nincs győzelmi esélye a gyengén felszerelt, szervezetlen s csekély létszámú magyar seregnek. A török rendezett, fegyelmezett haderejét hetvenezer főre becsülhetni, s a főszereg nyomában még vagy kétszázezer a kósza hadinép: martalóc, szolga, mesterember, portyázó lovas. Mi húszezren ha vagyunk!

Brodarics István 1526. augusztus 6-án a tolnai táborban félt; de nem volt gyáva, bárha ott sokan megvetően vagy gúnyolódva annak nevezték. Félt: látta, amit a többiek nem láttak, felfogta, amit a többiek képtelenek voltak fölfogni.

„Mind azt hiszi, szárnyak nélkül is tud röpködni.”

Brodarics félt; de félt ott mindenki. A lelkekbe már rég beköltözött a rettegés. Januárban, amikor hírek érkeztek délről: hadba száll a török, és Budára tart. Burgio pápai nuncius Magyarország hamarost pusztulásáról írt, beszélt, mert bár mindenki előtt ismeretese a török hadikészülődései, magyar seregek szervezéséről kevés szó esik. Vagy csak szó esik; s április végén lármás országgyűlésen, hosszas viták után új emberek kezébe kerül a hatalom. A nemes nemzet a hadba szállásról nem dönt. Majd!

Már elindultak Konstantinápolyból a török seregek.

Giovanni Antonio da Burgio pápai nuncius 1526-ban minden héten levélben arról tudósítja Rómát: Magyarországon nincs pénz, nincs katona, nincs fegyver, nincs rend, nincs

fegyelem, nincs erős hatalom; van: széthúzás, veszekedés, hatalmi viszálykodás, tehetetlenség, tétováság, kapzsiság, önkény.

És a Dunán özönlenek felfelé a török hadigályák.

II. Lajos magyar király parancsokat osztogat, segélykérő leveleket, üzeneteket ír, táborába hívja a nemeseket. De késlekedik hadinépével elindulni, s amíg ő Budán ül, nem mozdul birtokáról a nemes; úgy gondolja: majd ha királya mozdul, akkor köteles hadba szállni. S amikor a király végre csigalassúsággal megindul, napokig nem csatlakozik senki felséges táborához. Ha hihetünk Burgio szavahihetőségében: a király titkon a szökés gondolatával is foglalkozik.

A Száván hidat vernek a törökök, már magyar földön vonulnak rendezett sorokban a janicsárok.

Tomori Pál, a déli határvidék kapitánya levelekben sürgeti az ígért segítséget, pénzt, katonát; felszerelést kér – eredménytelenül. Budára jön, személyesen igyekszik meggyőzni királyát s a nemesurakat a közeledő roppant veszedelemtől – hiába. Ígéreteket kap, abból nem tud zsoldot fizetni, sereget állítani. Titokban, éjszaka, a felség engedelmével utazik el Budáról. Maradék embereivel próbálja feltartóztatni a törököt, lassítani előrehaladásukat.

Elvész Pétervárad, Újlak; a szultán Eszéknél a Dráván hidat veret.

Az előreküldött nádor csapataival visszafordul: királyuk távollétében a seregek nem óhajtanak megütközni az ellenséggel. A török átkel a Dráván, s a mocsaras Karasica vidé-

kén is akadály nélkül haladhat előre. A magyarok tanácskoznak. A teendőket mérlegelik.

„Mind azt hiszi, szárnyak nélkül is tud röpülni.”

Mindenki félt. Volt, aki megszökött, volt, aki ott maradt. S aki maradt, azt vakmerővé tette a félelem. Közel volt a török: már csak az elszántság segíthetett, s a hit: Jézus segít. Hiszen „nincs miért rettegni az ellenség nagy számától, mert nem a katonák sokaságában, hanem a vitézségében rejlik a győzelem”. Nemcsak a táborbeli katonák, de a Budán aggódva híreket leső Burgio is így gondolkodik.

És már Mohács alatt táboroznak a királyi seregek, Lajos király sátra mellett címeres zászlót lobogtat a szél. Egy pillanatra úgy látszik: megmozdul a föld. Érkeznek a főnemesek, nyomukban seregük. Küldöncök jelentik percenként a királynak, honnan, ki s mennyi fegyveressel érkezett. A táborban harcra készülődnek. Sisakforgókat lenget a szél, pengék, sarkantyúk csengenek, kényes büszkeséggel táncolnak a pompás hadiméneket, hátukon kardvillogtató szilaj vitézek, s jönnek, jönnek, sereglenek mindenfelől a hadba szállt magyarok. Lovuk patái alatt porzanak az utak, az égre szálló szürke ködben nem látszik a török tenger.

Mindenki érzi: szárnyai nőnek.

És Keresztelő Szent János fejevételének napján délután, amikor már hajnal óta a nyílt mezőn, csatarendben állt a magyar sereg, Lajos király riadót fúvat, megdördülnek a dobok: tízezer szárnyaló magyar lovas nekizúdul a török armadáinak.

Jézus! Segíts!

Mire gondolt Brodarics István kancellár, szerémi püspök abban a pillanatban, amikor felvijjogtak a trombiták, s szárnyra kelt a magyar hadrend? Amikor látta eltűnni a lecsapódó sisakrostély alatt királya hófehér arcát? Amikor a török ágyúk torkolattüze megvakította, füstbe temette a napot?

Nem gondolkodott. Kivonta kardját, s amíg tudta, aprította a törököt.

Alkonyodott. Aztán este lett. Éjszaka. Felhők takarták a csillagokat.

Brodarics István kancellár, szerémi püspök gyalog, megtörtén Buda felé vonszolja magát. Menekül.

Megmenekül.

Fél év múlva majd Krakkóban a történetekről pontos és hiteles emlékiratot, *igaz leírást* készít Zsigmond lengyel királynak. Túlélte a pusztulást – elmeséli a pusztulást.

Röpültünk, szárnyak nélkül – magyarázza majd halott királya bölcs nagybátyjának –, szárnyak nélkül röpültünk, és 1526. augusztus 29-én rettenetes volt a zuhanás.

„Mind azt hiszi, szárnyak nélkül is tud röpködni.”

Nem mentség. Nem vigasz.

A halottak égbe szálltak. Reménytelen röpülésükre emlékeznek az életben maradottak.

És éjszakánként, gyertyafénynél Jeremiás jövődöléseit böngészte egy szomorú szemű magyar, aki kezében karddal ott volt Mohácsnál, amikor beesteledett.

